

Шанскова Т. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки, психології
та управління навчальними закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Андрагогічна технологія підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти

У статті проаналізовано погляди сучасних науковців щодо технологій освіти дорослих, подано їх класифікації, виділено особливості технологій навчання дорослих та описано розроблену на основі системного, синергетичного та гуманітарного підходів андрагогічну технологію підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти, яка складається з цільового, адаптаційно-діагностичного, етапу втілення технології, корекційного та оціночно-рефлексивного етапів.

Ключові слова: андрагогіка, технології навчання дорослих, особистісно-орієнтовані технології навчання, інтерактивні технології навчання, андрагогічна технологія підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти.

Шанскова Т. И. Андрагогическая технология подготовки будущих специалистов гуманитарного профиля в условиях второго высшего образования.

В статье проанализированы взгляды современных ученых на технологии образования взрослых, их классификации; выделены особенности технологий обучения взрослых, описана, разработанная на основе системного, синергетического и гуманитарного подходов, андрагогическая технология подготовки будущих специалистов гуманитарного профиля в условиях получения второго высшего образования, которая состоит из целевого, адаптационно-диагностического, этапа воплощения, коррекционного и оценочно-рефлексивного этапов.

Ключевые слова: андрагогика, технологии обучения взрослых, личностно-ориентированные технологии обучения, интерактивные технологии обучения, андрагогическая технология подготовки будущих специалистов гуманитарного профиля в условиях второго высшего образования.

Shanskova Tatyana. Andragogy technology of preparation of future specialists in Humanities in terms of the second higher education.

The article analyzes the views of modern scholars as to the technology of adult education, given their classification, the features of the technology of adult learning developed and described on the basis of systematic, synergistic and humanitarian approaches andragogy technology of preparation of future specialists in Humanities in terms of the second higher education, which consists of targeted, adaptive-diagnostic phase of an embodiment of the technology, and correctional assessment and reflective stages and is described in detail each of them.

Keywords: andragogy, technology, adult learning, student-oriented learning technologies, interactive learning technologies, andragogy technology of preparation of future specialists in Humanities in terms of the second higher education.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день провідною тенденцією розвитку освіти в Україні є її неперервність. Досить швидкі соціальні зміни вимагають від людини постійного оновлення та поповнення знань, удосконалення вмінь та навичок як у побутовій, так і у професійній сфері. Така ситуація призвела до підвищення уваги науковців саме до проблем освіти, навчання та самореалізації дорослої людини та активного розвитку андрагогіки – науки, яка займається дослідженням проблем освіти, навчання та самовдосконалення дорослої людини та розробкою змісту та новітніх технологій навчання дорослих у процесі формальної, неформальної та інформальної освіти.

Технології навчання дорослих розглядають як способи реалізації змісту освіти дорослих, оптимальні й ефективні для віку та фізичного стану дорослої

людини, що передбачають взаємодію змістової, процесуальної, мотиваційної, організаційної складових. Вони сприяють диференціації та індивідуалізації освітніх програм на основі врахування набутих раніше знань і професійного досвіду людини, активізації діяльності, розкриттю потенціальних можливостей, виробленню практичних навичок для розв'язання конкретних задач, оцінюванню ступеня засвоєння матеріалу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку М. В. Кларіна, технологія навчання дорослих – це сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методичних засобів, які використовуються для досягнення поставлених цілей [1, с. 65].

Технологія навчання дорослих, за визначенням Т. А. Василькової, є системою форм, методів і засобів, які реалізують зміст навчання та спрямовуються на досягнення діагностично заданої мети, зорієнтованої на можливості дорослих учнів щодо організації своїх занять [2].

В. П. Безпалько виділено вимоги до технологій навчання в освіті дорослих, а саме:

- концептуальність – кожна технологія навчання має ґрунтуватися на відповідній науковій концепції, що передбачає філософське, психологічне, дидактичне обґрунтування освітніх цілей;

- системність – педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи (логіку процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність);

- керованість, яка дає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання методами та засобами для корекції результатів навчання;

- гнучкість - можливість варіацій у змістовому та процесуальному компонентах технології з урахуванням вимог педагогічної дійсності;

- динамічність – можливість розвитку або перетворення технології у мінливих освітніх умовах;

- ефективність – гарантувати досягнення запланованого результату навчання з найменшими витратами;

- відтворювальність – передбачає можливість застосування педагогічної технології в інших освітніх установах, іншими суб'єктами навчання [3].

Структура технології навчання дорослих, представлена С. І. Змейовим, складається з концептуального, змістового, процесуального та професійного компонентів. Концептуальний компонент відображає особливості проектування та впровадження педагогічної технології. Змістовий охоплює загальну мету та конкретні цілі, зміст навчального матеріалу, методи та форми навчання, виховання та розвитку дорослих учнів. Процесуальний компонент відображає методи й форми діяльності андрагога та психолого-андрагогічну діагностику педагогічного процесу [4].

Серед інноваційних педагогічних технологій, які найдоцільніше застосовувати у навчанні дорослих людей, зокрема у процесі здобуття ними другої вищої освіти, науковці виділяють особистісно-орієнтовані, інтерактивні та інформаційні технології навчання.

Особистісно-орієнтовані технології (підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом його індивідуалізації та диференціації, створення атмосфери комфорту у процесі навчання, розширення простору співробітництва між викладачами та студентами на гуманному суб'єкт-суб'єктному рівні). Особистісно-орієнтовані технології навчання будуються на принципах андрагогіки, які ґрунтуються на когнітивно, діяльнісно й особистісно-орієнтованій парадигмі освіти, враховують психологічні особливості зрілої людини і визначають діяльність насамперед тих, хто навчається, на відміну від принципів педагогіки, які регламентують діяльність того, хто навчає [5, с. 4–7].

Реалізація цих принципів визначає такі функції процесу навчання дорослих студентів, які опановують педагогічну професію, а саме: поєднання особистісного розвитку з підвищенням професійної майстерності вчителя, психолога та соціального педагога; забезпечення випереджального характеру професійної підготовки майбутнього фахівця відповідно до суспільних вимог; мотивування самовдосконалення; конструювання ефективних технологій

навчання; поєднання галузевих вимог щодо розвитку кадрового потенціалу з потребою відтворення та збереження загальнолюдських цінностей.

Інтерактивна технологія навчання дорослих – це відкрита система взаємопов'язаних цілеспрямованих дій, які здійснюються всіма учасниками освітнього процесу для досягнення запланованого результату навчання в оптимальні терміни з урахуванням попереднього професійного і життєвого досвіду дорослого учня та на основі використання активних форм і методів навчання[6, с. 279]. Дидактична особливість інтерактивного навчання дорослих полягає в тому, що у процесі його реалізації іноді спостерігається порушення звичайної дидактичної логіки навчального процесу: не від засвоєння теорії до практики, а від формування нового досвіду на базі наявного до його теоретичного осмислення.

Російською дослідницею освіти дорослих І. А. Меркуліною подано таку класифікацію технологій навчання дорослих:

1. Структурно-логічні (задані) технології навчання, що являють собою поетапну організацію постановки завдань навчання, вибору способу їх вирішення, діагностики та оцінки отриманих результатів.

2. Комп'ютерні технології пов'язані із застосуванням інформаційних, контролюючих і розвивальних навчальних програм.

3. Тренінгові технології пов'язані з відпрацюванням певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань у ході навчання (тести і практичні вправи).

4. Дистанційні навчальні технології спрямовані на підвищення ефективності взаємодії викладача та студента завдяки електронній пошті, он-лайн спілкуванню [7; с. 34].

Метою статті є розробка андрагогічної технології підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти з урахуванням системного, синергетичного та гуманітарного наукових підходів до моделювання освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі різні форми моделювання технологій, в основному, спираються на синергетичний та системно-структурний підходи, що застосовуються в розробці всіх педагогічних технологій (Т. А. Ілліна). Синергетика виконує інтегративну функцію для гуманітарних і технічних наук та є методологічною основою розробки гуманітарних технологій, тому що поєднує досягнення кібернетики, математичного моделювання та системного підходу. Це дозволяє не тільки застосовувати інтегративний принцип до об'єкта гуманітарних технологій, а також виявити загальні закономірності їх структурної самоорганізації. Основні завдання гуманітарних технологій полягають у виборі оптимально необхідних операцій, що забезпечують самопізнання, саморозвиток та самореалізацію суб'єкта та знаходження оптимальних форм адаптації та гармонізації особистісного ресурсу та засобів діяльності.

Проектування гуманітарних технологій полягає в розробці методів раціональної, оптимальної та результативної дії суб'єкта діяльності, що полягає у визначенні мети гуманітарної технології, виявленні сутності принципів відтворення процесів соціокультурного та професійного середовища та їх впливу на втілення гуманітарних технологій.

Гуманітарні технології будуються на таких принципах: варіативності, що враховує динаміку та адаптивність гуманітарних технологій до змінних умов і нестандартних ситуацій; гнучкості, що передбачає саморегуляцію, самоналаштування та самокорекцію суб'єкта гуманітарних технологій; інтеграції, що виключає абсолютизацію кожного з елементів технології та робить їх взаємозамінними.

Впровадження гуманітарних технологій є динамічним процесом переведення теоретичних концепцій з відтворення гуманітарних знань та особистісно-професійного потенціалу суб'єкта на мову засобів та способів діяльності.

Технологія професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти розглядається як циклічний процес. Зокрема Д. Колб, спираючись на наукові ідеї Д. Дьюї, К. Левіна, Ж. Піаже, запропонував

узагальнену модель навчання, що ґрунтується на власному досвіді того, хто навчається [8; с.21-22]. Згідно моделі Ф. Колба навчання дорослих відбувається у вигляді певного циклу, що складається з чотирьох етапів:

1. Конкретний досвід (кожен, хто хоче навчатися у будь-якій сфері має хоч деякий досвід у певній галузі).

2. Спостереження та рефлексія відбувається тоді, коли людина аналізує свій досвід та знання в певній галузі.

3. Формування абстрактних концепцій та моделей (абстрактна концептуалізація) – передбачає побудову моделі, що описує отриману інформацію та досвід.

4. Активне експериментування в нових ситуаціях сприяє набуттю дорослим студентом нового досвіду. Далі коло замикається.

Андрагогічну технологію професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти було розроблено на основі *андрагогічних принципів*:

- контекстності - навчання зорієнтовано на досягнення важливих для студентів цілей, і в той же час будується з урахуванням їх професійної, соціальної та побутової діяльності;

- урахування життєвого та професійного досвіду дорослого студента;

- системності - дотримання цілей, змісту, форм та методів упровадження технології;

- диференціації та індивідуалізації навчання - створення індивідуальної освітньої траєкторії студента;

- актуалізації результатів навчання – можливість невідкладного застосування отриманих знань та умінь у професійній діяльності;

- елективності – можливість обрання дорослим студентом найбільш прийнятних для нього форм та методів навчання, способів самостійної роботи, консультацій з викладачем, термінів виконання різних видів завдань;

- спрямованості та подальший саморозвиток освітніх потреб.

В андрагогічній технології професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти запровадження циклу навчання Д. Колба є доцільним, тому що дорослі студенти вже мають певний життєвий та професійний досвід, який є основою для спостережень та рефлексії. Кожна фаза циклу навчання передбачає певні якості, здібності та уміння з боку тих, хто навчається:

- фаза конкретного досвіду – здатність до високої чутливості у сприйнятті нового досвіду;
- фаза рефлексивного спостереження – здатність до рефлексії над досвідом, його інтерпретації з різних позицій;
- фаза абстрактної концептуалізації – здатність до визначення понять і уявлень, які на основі спостережень складаються у послідовну, логічну теорію;
- фаза активного експериментування – здатність застосовувати свої теоретичні знання для прийняття рішень у професійній діяльності вчителя, психолога та соціального педагога.

Алгоритм впровадження андрагогічної технології у професійну підготовку майбутніх фахівців гуманітарного профілю в системі другої вищої освіти містить такі компоненти-етапи: *цільовий, адаптаційно-діагностичний, втілення технології, корекційний та оціночно-рефлексивний.*

Велика увага приділяється технології постановки навчальних цілей, які з одного боку реалізують соціальне замовлення суспільства, з іншого – цілі особистісно-професійного зростання майбутніх учителів.

Цільовий компонент упровадження технології полягає у розвитку особистості, становлення її творчої активності і самостійності, прагнення до самовдосконалення і саморозвитку, шляхом залучення до професійно-педагогічної діяльності, рефлексії. Було сконструйовано таксономію цілей у пізнавальній та емоційно-ціннісній сфері. До *пізнавальної сфери* відносимо цілі оволодіння студентами теоретичними засадами освітнього процесу, побудованого на цілях і цінностях особистісного розвитку; професійними знаннями, що передбачають не тільки їх відтворення, інтерпретацію, аналіз,

конструювання, узагальнення, оцінку знань, але й формування професійних умінь та навичок, розвиток творчого мислення.

До *емоційно-ціннісної* сфери відносимо цілі формування у майбутніх фахівців гуманітарного профілю емоційно-особистісного ставлення до педагогічної, соціально-педагогічної професії та професії психолога. Процес цілепокладання передбачає поступовий розвиток у студентів поглядів, особистісної позиції, усвідомлених переконань, методологічного підґрунтя гуманістично зорієнтованої філософії виховання, освіти, системи ціннісних орієнтацій, особистісних якостей. Цільові орієнтири мають сприяти формуванню у студентів інтересів і готовності до професії гуманітарного профілю, професійних здібностей, розвитку почуттєвої сфери майбутніх педагогів.

Результати переживання мають велике значення і для розвитку індивідуальності майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Тільки шляхом звернення до емоційної сфери майбутні фахівці поступово набувають емоційної зрілості. В емоційній сфері особистості майбутнього педагога науковці виділяють рівень готовності і прийняття цінностей педагогічної професії та рівень інтерналізації, як процес поступового визнання норм, цінностей, що вміщує оцінку, організацію і закріплення системи цінностей, розвиток особистісних якостей.

Адаптаційно-діагностичний етап впровадження андрагогічної технології професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю передбачає з'ясування індивідуальних параметрів навчання конкретного студента шляхом створення деякої ідеальної моделі компетентності, до якої має прагнути студент; виявлення рівня попередньої підготовки, його професійного та соціального досвіду, психологічних особливостей тощо. Також на цьому етапі відбувається актуалізація особистісних ресурсів, творчого потенціалу майбутнього фахівця, подолання стереотипів і комплексів, пов'язаних з власною педагогічною, соціально-педагогічною діяльністю та визначаються наступні завдання усвідомлення сутності суспільних цілей, задач і

трансформування їх у професійні цілі та завдання; осмислення студентами значущості педагогічної, соціально-педагогічної діяльності та діяльності психолога; створення умови для реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин як між студентами, так і між викладачем і студентами; розвиток рефлексії, як основного механізму осмислення власного досвіду і визначення завдань саморозвитку.

На цьому етапі важливо провести діагностику рівня розвитку особистості майбутнього фахівця, його готовності до особистісної взаємодії з учнями, батьками, клієнтами. Діагностика може здійснюватися за допомогою відповідних методів дослідження: спостереження, інтерв'ю, анкетування, тестування, рейтингу. Таким чином, вирішуються завдання діагностичного характеру. Крім того, з метою більш детального вирішення цих завдань розроблена система вправ, що припускає індивідуально-особистісний підхід: складання характеристик особистостей різного типу за різними педагогічними творами тощо. На основі діагностики виділяються практичні задачі, що передбачають складання перспективної програми індивідуального розвитку майбутнього фахівця гуманітарного профілю, а також моделюються можливі варіанти самовиховної діяльності, форми, методи, засоби педагогічної взаємодії із суб'єктами педагогічного процесу, проектується власна квазіпрофесійна діяльність на певний період.

Етап втілення технології передбачає включення таких складових як аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий компоненти, що відповідають компонентам творчої особистості фахівця гуманітарного профілю. Аксіологічний компонент має на меті залучення студентів до загальнолюдської і національної духовної скарбниці та емоційного досвіду і цінностей, закладених у положеннях філософії освіти та виховання, педагогічній класичній спадщині, надання допомоги у виборі особистісно-значущих ціннісних орієнтацій.

Результатом реалізації аксіологічного компоненту технології стає орієнтація студентів на загальнолюдські, національні духовні та особистісні

цінності як стійкої внутрішньої детермінанта поведінки незалежно від зовнішньої дії; усвідомлення загальнолюдських і духовних цінностей на особистісному рівні; усвідомлення себе як частини культури; усвідомлення цінності особистості іншої людини, необхідності виявлення і розвитку всіх її можливостей, необхідності спонукання її до самовиховання, усвідомлення власної індивідуальності і неповторності.

Когнітивний компонент технології збагачує аксіологічний та емоційно-асоціативний компоненти особистості майбутнього фахівця, а також сприяє оволодінню студентами науковими знаннями

Діяльнісно-творча складова особистісної сфери забезпечує мотиваційний і діяльнісний компонент, сприяє формуванню і розвитку у студентів різноманітних способів професійної і практичної діяльності, розвитку особистісних якостей та творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості в пізнанні, праці, науково-дослідницьких видах діяльності. Результатом діяльнісно-творчого компоненту технології стає стійкий характер пізнавальних мотивів і активність у професійно-педагогічній та пізнавальній діяльності; актуалізація професійних умінь у творчому плані; вияв емоційно-позитивного відношення до професійної діяльності і включення її в практичну діяльність; розвинені особистісні цінності та якості; стійкий інтерес до діяльності вчителя, психолога та соціального педагога, впевненість у своїх можливостях, прагнення до самовираження, самореалізації, особистісному саморозвитку, прагнення до творчих досягнень.

Корекційний етап андрагогічної технології передбачає внесення змін у зміст, джерела, засоби, форми та методи навчання та оцінювання його результатів, а у разі потреби – і в мету навчання та в особистісні освітні цілі студентів. За допомогою різних форм контролю навчальної діяльності студентів відбувається оцінка процесу впровадження андрагогічної технології. Використання тестів сприяє розвитку індивідуально-психологічних особливостей студентів-дорослих, що є відповідальними за успішність (пам'ять, гнучкість мислення тощо); розвитку спеціальних навчальних умінь,

які дозволяють студентам-дорослим організувати себе в ході виконання тесту. На цій основі розвиваються вольові якості особистості студента-дорослого, почуття відповідальності, здатність до самодисципліни. Розвивальна функція контролю реалізується також у напрямі розвитку інтересу, мотивації, стимулювання студента в досягненні вищих результатів своєї успішності в оволодінні професією вчителя, психолога та соціального педагога.

Оціночно-рефлексивний компонент технології передбачає зміни в особистісній та професійній сферах майбутніх фахівців, зокрема, формування світогляду, збагачення ціннісних орієнтацій, розвиток моральних якостей, уважного, турботливого ставлення до дітей, відповідальності, почуття обов'язку, педагогічного такту тощо. Професійна підготовка сприяє поглибленню психолого-педагогічних знань, умінь, вироблення особистісної, гуманістично-орієнтованої позиції. У процесі професійно-педагогічної підготовки у студентів утверджуються й використовуються психологічні механізми саморозвитку, що передбачає максимальне залучення всіх компонентів структури особистості (свідомості, емоцій, волі) в соціальні й міжособистісні взаємодії.

Висновки. Представлена компонентна структура змісту андрагогічної технології професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю дозволяє акцентувати увагу на збагачення особистісно-сислової сфери, відносин, переживань і усвідомленні цінностей професії гуманітарного профілю, розвитку педагогічних здібностей. На тлі етичних, інтелектуальних переживань, зіткнення різних думок, поглядів, позицій, загальнопедагогічних, психологічних і методичних знань, різноманітності варіантів вирішення професійно-орієнтованих завдань, відбувається залучення студента до аналізу, оцінювання і відбору значущого для нього змісту професійної освіти.

Враховуючи специфічну позицію дорослого у навчанні, технологія навчання повинна ґрунтуватися на методологічних принципах гуманістичної, особистісно-орієнтованої парадигми освіти та базуватися на андрагогічних принципах. Тому технології освіти дорослих повинні враховувати суб'єктивний

досвід дорослого, зокрема і у попередньому навчанні, спрямовувати дорослого на самостійний пошук нових знань. Освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію та рефлексію учіння як суб'єктивної діяльності дорослого і в подальшому спрямовувати його на самостійний пошук і здобуття необхідних знань та вмінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кларин М. В. Педагогические технологии в учебном процессе анализ зарубежного опыта [Текст] / М. В. Кларин. - М.: Знание, 1986. - 80 с.
2. Василькова, Т. А. Андрагогика: Учебно-методическое пособие / Т. А. Василькова. – М.: ВНПЦ профориентации, 2002. – 136 с.
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. — 192 с.
4. Змеёв С. И. Технология образования взрослых: учеб. Пособ. / С. И. Змеёв. – М.: ИЦ «Академия», 2002. – 160 с.
5. Лісіна Л.О. Технології навчання вчителів у післядипломній освіті / Л. О. Лісіна. — Запоріжжя: Диво, 2007. — 198 с.
6. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: Навчально-методичний посібник / С. О. Сисоева. – К. ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
7. Меркулина И. А. Организационно-экономические условия формирования информационно-экономического образования в России: автореф. дис. доктора экономических наук: 08.00.05 / И. А. Меркулина. – М. , 2011. – 45 с.
8. Kolb. D. Experiential learning / D. Kolb. – Englewood Cliffs (N.J.), 1984. – 40 p.
9. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / За ред. О. А. Дубасенюк: зб. наук.- метод. праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – 261 с.